

però s'hi va enrarir, esclarissat, més i més. Tanmateix, en català occidental s'hi mantingué sobretot el participi *espèit*, generalment en la forma *espàit*, forma una mica alterada (segurament amb influència d'*espai* i *espaïar*). S'usa d'una banda en els Pirineus centrals, dit de l'home que camina no acompanyat de cavalleries i sense portar càrrega: «Els mateixos pescadors portaven a vendre el peix a Luixon --- després d'haver caminat una llarguíssima jornada *espàits*, per aquells mons de Déu» (Violant i Simorra, parlant de les valls de Cabdella, *BCEC* XLV, 360); així ho anotava jo a tots els pobles de la Vall de Cardós el 1934 (*BDC* XXIII, 288), i després ho he sentit pertot, des d'Andorra fins a Benasc.

Amb no menys freqüència però, se sent per les muntanyes de les Garrigues, el Priorat i l'Ebre: *aspait* «sense destorbs per caminar», Cervià (1935); «—Pujar al Montsant? Pel Grau dels Pics només s'hi puge *aspait*» ((Vilella Baixa, 1936) etc. Sembla que en català antic va fondre's aquest mot més i més amb *espaïar* (veg., a *ESPLAIAR*, el que dic a propòsit d'un passatge del *Ll. de les Dones* d'Eiximenis, cap. 219); però de vegades l'hi trobem ja en forma i ús ben semblant al que avui conserva en els Pirineus i les Muntanyes de l'Ebre: «fêu Galeàs desarmar de son elm, e-l --- sê-n menà a prés de la siutat de Gamelot, per mig de la ca<r>ra major, ab la cara descuberta, per sò què cascú lo vaés ben *aspait*: e cant la regina l'ach ben esgardat, sí dix —Vèrament què Lansalot l'à enenrat, què anch no-s semblaren mi<l>ls dos hòmans con éls abdos fan», Reixac (*Questa*, 11.21).

També en quedaren restes a les Illes. Particularment a Eivissa, on el verb, en les formes personals, ha pres el sentit d'«espassar-se el mal temps, aclarir-se el cel», com a intransitiu («*espai*: aclararse», *PzCabr.*): «transita algun paraigua --- Malmesa Santmiquelada! A mitjan tarda sembla que vol *espaïr* una mica; el dia, cap a les seves acaballes, s'illumina delicadament», Villangómez (*L'Any en estampes*, 66).

A les altres illes, i també en el Principat, en els segles baixos, i fins en cat. antic en alguna acc. especial el mot popular s'ha fusionat poc o molt amb el cultisme *expedir*. I així a les altres illes el trobem amb la *-d-* mantinguda, si bé amb accs. enterament populars, en particular la de 'cuitar, afanyar-se'; a Menorca: «sa veu de s'Homenet retrunyia i fiblava més que 's vespre passat: s'ajudant se retjirà, amb un arrap va treure paya an els bous, i *espèit* a tayar s'oratge» (conte popular, Camps Merc., *Folk. Men.* II, 50); i a Mallorca, a balquena en les *Rondalles* d'AMALcover i a tots els seus escrits: «¿Què porem començar, senyor rei? —diu En Juanet. —Sí fa —diu el rei—. Hala, *espedeix!* i sortiguem-ne», *BDLC* xv, 135; o en tanta literatura popular: «Bartomeu, es moix és mort. / —'xa fer, ja en durement un altre! / —*Espedi*, que mos fa falta, / que es ratolins gisquen fort», cançó popular mallorquina.

Certament, reconeixem com un fet que no sempre la llengua escrita ha distingit això del mot savi *expedir* ni del castellanisme *despedir* 'acomiar' (aquest, de-

rivat de *pedir*, *PETERE*, i no pas d'*EXPEDIRE*); sobretot en la llengua escrita dels Ss. XVI-XVII trobem *despedir* amb el valor d'«expedir, despatxar»: «a ffi se puga, ab la brevedat que convé, *despedir* y ferse la causa del dit Pau Salvà», a. 1590, i text paral·lel de 1602 (en la documentació perpinyanenca-barcelonina p. p. Calmette, *RLR* LV, 85; LXII, 284).

El cultisme pur *expedir* 'despatxar' no sols apareix en la nostra documentació des dels Ss. xv-xvi sinó que se'n ha transmès en alguns importants derivats. El participi actiu *expedient* va passar primer com adjectiu per a la noció de 'convenient', 'conduent al fi cercat', ja en Bernat Metge: «als cardinals, qui la dita elecció havian feta, pertanyia de dret; e fo lícit e *expedient*, elegir altre vegada de nou, axí com faeren de fet, ço és Clement», «Vers lo món ver és, mas vers Déu no és axí. ¿E no saps tu que molta cosa és lícita que no és *expedient*? Totes coses dubitoses són interpretadores a la millor part; vergonya veda de fer sovèn ço que ley no prohibeix», *Lo Somni* II (Ri., 244.4, 246.15; i ja abans en les citades *Ordinacions Palatines* de 1344, p. 54); i això després se substantivà amb els sign. de 'recurs que facilita una cosa' [fi S. xv] i en fi 'curs o tramitació d'un afer' [Belv.]; *expedientar*; *expedienteig*. *Expedició* [1438]; «per la breu *expedició* de la causa --- la breu *despedició* ---», 1603 (Calmette, *RLR* LXII, 285); *expedicionari*; *expedicionista*. *Expedidor*. *Expeditu* [Lacav.].

Així com el llatí vulgar substituï *IMPEDIRE* per *IMPEDICARE*, també va introduir, en lloc del seu negatiu, el ll. vg. *EXPEDICARE*: d'aquí l'oc. ant. *espezegar* «*expédier*» (*PDPF*), fr. ant. *despeechier*, d'on el modern *dépêcher*, i d'aquest el nostre manlleu *despatxar* (*EMPATXAR*).

En la nostra llengua, apareix, des dels orígens, en la forma *espeegar* (i variants fonètiques, com *espesegar* etc.): «verament molt *espeegat* fé Nostre Senyor lo meu camí», *VidesR*, f° 99r2 (traduint *expeditum*); «gitaren é'l fora de la ciutat, en lo qual loc lo labesaven --- per què's despularen los vestimens, per so que d'él no-ls se so<l>lassen alebesan él, o per assò los se despularen que mi<l>ls e pus *espeegadament* lo poguessen alebesar», id., 21v2. «—Tornaré al senyor rei d'Aragó e al seu *espeegament* --- no cessava d'anar e de visitar totes les obres, axí que per ell *s'espeegaven* los fets, que més s'hi feien en vuit jorns que no faera d'un mes si ell no ho anàs visitant --- e ordonà que En R. Marquet e En Bg. Maiol que *espeegassen* los afers de Catalunya a onze de les galees --- puis, en cascan loc ordonà bons hòmens de mar que *espeegassen* ço qui en lurs locs se feia per lo passatge; e a València --- ordonà l'*espeegament* axí de l'armada com de cavallers ---», Muntaner (*Cròn.*, § 48, *Casac. I*, 102.5ss.); «e axí com foren *espeegats*, preseren comiat de frare Roger e anaren-se'n envés l'emperador», id. (*NCL* III, 38). *Espaegar* en el *Consolat* (*NCL* I, 130.2); *espaegats* en un doc. de fi S. XIII (*BABL* v, 291), *espeegar* 1325 (Finke, *Acta Ar.* II, 817); «l'avia a seguir tro a Nemza, e aquí entenia lo rey de Malorcha, que-l dit fet li fos *espeegat*», a. 1304